

Mr. sc. Zoran ŠEVERDIJA,

ASPEKTI MORALNOG HAZARDA U UGOVORU O POMORSKOM OSIGURANJU

1. Uvod

Hazard kao okolnost koja može utjecati na vjerojatnost i veličinu štete od pojedine opasnosti u pomorskom osiguranju se uobičajeno može podijeliti na fizički i moralni.¹ Materijalne pretpostavke, odnosno osobine predmeta osiguranja pripadaju u fizički hazard, a ljudski aspekt rizika, odlike i dosadašnje ponašanje osiguranika, njegov položaj u odnosu na predmet osiguranja predstavljaju moralni hazard. Sadržaji pojmova se u praksi mogu preklapati. To je u pomorskom osiguranju moguće kad osiguranik, primjerice, krivo prikaže ili prešuti stvarne osobine tereta, broda, kakvoće popravka, načina prijevoza ili puta. Osobine osiguranika važne za kontekst moralnog hazarda su one koje upućuju na veću vjerojatnost nastanka štete kao i veću mogućnost podnošenja nelegitimnog odštetnog zahtjeva.

Prema Lloyd'sovu pojmovniku moralni hazard je "rizik koji nastaje iz karaktera i stila rada osiguranika ili njegovih zaposlenika." U obujmu takve definicije su moguće nepoštenje osiguranika, njegova bezobzirnost ili pak ravnodušnost u odnosu na vjerojatnost nastanka štetnog događaja, ali i druge okolnosti koje osiguranika za osiguratelja čine osobom upitna moralna integriteta, neprikladnom za ugovorni odnos. Pojam nije sadržajno vezan samo uz stoljetnu tradiciju osiguranja. U politici i gospodarstvu moralni hazard je opasnost da će postojanje zaštite od gubitka rezultirati nerazumnim ili nepoštenim ponašanjem korisnika zaštite. Državna zaštita spašavanjem

¹ Ovakva podjela nije sveobuhvatna nego se drži „korisnim pojednostavljenjem“. Tako: Bennett, H., *The Law of Marine Insurance*, 2nd ed., Oxford University Press Inc., New York, 2006. str. 127.

financijskih kuća od propasti primjer je takve opasnosti. Po istom obrascu, koji nije daleko od narodne mudrosti, mogućnost velikog kredita mijenja na gore navike prosječnog potrošača, plaćena medicinska zaštita povećava potrošnju nepotrebnih lijekova, a nepotizam, negativni odabir ili politička zaštita rezultiraju lošim poslovnim potezima. Iako podjele nisu precizne, općenito se uzima kako se moralni hazard odnosi na značajke koje postoje prije zaključenja ugovora o osiguranju dok se promjene u ponašanju osiguranika nakon zaključenja ugovora nazivaju u engleskom jeziku i *morale hazard*. Ekonomisti se u pravilu bave *morale hazardom*, ali ga nazivaju moral hazard, dok ga osiguratelji drže podvrstom moralnog hazarda.²

Osiguratelji moralni hazard umanjuju raznim sredstvima. Opravdano predmnijevaju da franšiza djeluje na povećanu zainteresiranost osiguranika u zaštiti osiguranog predmeta, a da osiguranje za iznos iznad stvarne vrijednosti ima suprotan učinak. U pomorskom osiguranju pravna sredstva su sadržana u normama koje od ugovaratelja osiguranja u skladu s načelom dobre vjere redovito zahtijevaju potpuno i istinito izvješćivanje o činjenicama značajnim za ocjenu težine rizika i donošenje odluke o zaključenju ugovora o osiguranju te propisuju sankciju za slučaj povrijede dužnosti.³ Lord Mansfield je još 1766. godine u obrazloženju presude *Carter v Boehm*⁴ upozorio: "Činjenice prema kojima se procjenjuje rizik najčešće zna samo osiguranik, (...) osiguratelj djeluje uvjeren kako mu osiguranik nije zatajio ijednu od poznatih mu okolnosti s namjerom da osiguratelj povjeruje kako nema takve okolnosti te da procijeni rizik kao da ona ne postoji." Prešućivanje činjenice ili neistinito prikazivanje stvarnog stanja prije zaključenja ugovora o osiguranju za Lorda Mansfielda je prijevara čak i ako propuštanje ili činjenje nije imalo prijevarnu namjeru, a polica je svakako ništetna "jer je stvarni rizik drukčiji od rizika koji je bio poznat odnosno prihvaćen u vrijeme ugovaranja". Dva i pol stoljeća kasnije pod istim okolnostima, ugovor o pomorskom osiguranju je pobojan, a nepostupanje u skladu s načelom dobre vjere se može nazvati (konstruiranom) "izvedenom prijevarom".⁵ Poredbenopravni sustavi na sličan način uređuju ugovarateljevu dužnost istinitog prijavljivanja okolnosti za zaključenja ugovora, a veće razlike postoje u odnosu na pravne posljedice povrijede te dužnosti. Sankcije su posebno stroge u engleskom pravu što otežava jednoznačno određenje prava i obveza stranaka u odnosu na utvrđenje moralnog rizika.

² Heimer, A. Carol: *Reactive Risk and Rational Action-Managing Moral Hazard in Insurance Contract*, University of California Press, 1985., str. 35

³ Opširnije: D. Pavić, *Primjena načela dobre vjere u osiguranju*, Hrvatska pravna revija, 4/2003., str. 25-36.

⁴ (1766) Burr. 1905, 97E.R. 1162, 1164.

⁵ Lord Hobhouse u: *Manifest Shipping Co Ltd v Uni-Polaris Insurance Co Ltd (The Star Sea)* 2003 1 AC469, 491, (40).

2. Hrvatsko pravo

Zakon o obveznim odnosima (N. N. 35/05, 41/08 i 125/11; u daljnjem tekstu: ZOO) nalaže ugovaratelju osiguranja da prilikom sklapanja ugovora prijavi osiguratelju sve okolnosti značajne za ocjenu rizika koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate (čl. 931. ZOO). Ukoliko namjerno učini netočnu prijavu ili namjerno prešuti neku okolnost koja je toliko važna da osiguratelj ne bi sklopio ugovor da je za nju znao, osiguratelj će imati pravo u roku od tri mjeseca od saznanja zatražiti poništaj ugovora. Pritom će zadržati ili naplatiti premiju za vrijeme do dana podnošenja zahtjeva za poništaj ugovora, ali će biti u obvezi plaćanja osigurnine ako je osigurani slučaj nastupio do toga dana (čl. 932. ZOO). Zbog nenamjerne netočnosti ili propusta dužne obavijesti ugovaratelja osiguranja, osiguratelj može u roku od mjesec dana od saznanja izjaviti da raskida ugovor ili zatražiti povećanje premije razmjerno povećanom riziku. U slučaju raskida ugovora vratit će dio premije koji se odnosi na preostalo razdoblje, a ako prije raskida ugovora ili sporazuma o povećanju premije nastane osigurani slučaj isplatit će naknadu umanjenu razmjerno stopi plaćenih premija i stope premija koju bi trebalo platiti prema stvarnom riziku (čl. 933. ZOO).

Prema Pomorskom zakoniku (N. N. 181/04, 76/07, 146/08, 61/11 i 56/13; u daljnjem tekstu: PZ) ako ugovaratelj osiguranja ili njegov opunomoćenik pri sklapanju osiguranja ne prijave sve okolnosti značajne za ocjenu težine rizika koje su znali ili morali znati, ili ih prijave netočno, osiguratelj ima pravo naknadno tražiti od ugovaratelja osiguranja plaćanje razlike između ranije plaćene premije i one koje odgovara stvarnoj težini rizika. Rok za ostvarenje tog prava je najkasnije tri mjeseca nakon svršetka osiguranja, a ako je nastupio osigurani slučaj najkasnije do potpune isplate naknade iz osiguranja (čl. 689.). Kad je neprijavljivanje ili netočno prijavljivanje posljedica namjere ili krajnjeg nemara ugovaratelja osiguranja ili njegova opunomoćenika, a radi se o okolnostima koje bi bitno utjecale na donošenje odluke o sklapanju osiguranja i uvjetima osiguranja, osiguratelj ima pravo zatražiti poništenje sklopljenog osiguranja ako nije zatražio naknadno plaćanje razlike u premiji. Osiguratelj ima pravo zatražiti povratak primljene naknade štete ako je po takvom ugovoru nesavjesnom osiguraniku naknadio štetu, a kod poništenja ugovora o osiguranju ima pravo naplatiti i zadržati premiju (čl. 690. PZ).

Obveza je ugovaratelja osiguranja očito prijaviti sve odnosno ne prešutjeti ijednu od činjenica važnih za ocjenu težine rizika i za donošenje odluke o zaključenju ugovora, a ne i druge činjenice osim ako ih ugovaratelj izričito zatraži ili ne proizlaze iz opće dužnosti prijavljivanja. Obveza se odnosi ne samo na znane okolnosti nego i na one koje su ugovaratelju osiguranja morale biti poznate, odnosno nisu mu mogle ostati nepoznate

(čl. 689. i 690. PZ i čl. 931. ZOO), a ne odnosi se na one okolnosti koje su općepoznate ili za koje osiguratelj zna ili se opravdano predmnijeva da zna. Koje su to važne činjenice i kad su morale biti poznate, odnosno kad nisu mogle ostati nepoznate ugovaratelju osiguranja ili kad je neka činjenica trebala biti poznata osiguratelju faktična su pitanja. Obveze prijavljivanja okolnosti i pravne posljedice propusta u prijavljivanju stranke mogu drukčije odrediti posebnim klauzulama u uvjetima osiguranja.

3. Englesko pravo

Zakon o pomorskom osiguranju iz 1906. godine (*Marine Insurance Act 1906*; u daljnjem tekstu i kao: MIA 1906) naglašava kako je ugovor o pomorskom osiguranju utemeljen na najvećoj dobroj vjeri stranaka i ako jedna od strana ne poštuje to načelo druga strana ima pravo poništiti ugovor (čl. 17. MIA 1906). Dva najvažnije aspekta takve doktrine najvećeg međusobnog povjerenja stranaka prije zaključenja ugovora: osiguranikove obveze prijavljivanja svih okolnosti važnih za zaključenje pravnog posla i ne pribjegavanja neistinitom prikazivanju činjenica, pojašnjena su odredbama članaka 18. i 20. MIA 1906. Iako su pravila kodificirana u MIA 1906 za pomorsko osiguranje zakonske odredbe u odnosu na krivo izvješćivanje i prešućivanje na isti se način primjenjuju i u ostalim osiguranjima.

Osiguranik mora prijaviti svaku važnu činjenicu koju zna ili bi prema redovnom tijeku stvari u svom poslovanju trebao znati. U suprotnom osiguratelj ima pravo poništiti ugovor. Važna činjenica je svaka izjava ili obavijest primljena od osiguranika koja predstavlja okolnost koja može utjecati na donošenje odluke razborita osiguratelja u odnosu na prihvrat rizika osiguranja ili visinu premije (čl. 18. MIA 1906). Činjenice koje nije potrebno prijaviti osiguratelju prije zaključivanja ugovora osim ako ih izričito zatraži su: okolnosti koje smanjuju rizik; one koje su osiguratelju poznate odnosno za koje se predmnijeva da su mu poznate; za koje je osiguratelj rekao da ih ne traži i one koje su obuhvaćene izričitim ili prešutnim jamstvom pa ih nema potrebe prijavljivati.

Osiguranikove izjave o značajnim činjenicama u postupku prije sklapanja ugovora moraju biti istinite. U protivnom osiguratelj prema odredbama članka 20. MIA 1906 ima pravo poništiti ugovor. Izjava je relevantna ako ima utjecaj na razborita osiguratelja u određenju premije ili odluku o preuzimanju rizika, što se utvrđuje u pojedinom slučaju. U istom članku MIA 1906 određeni su i kriteriji za vrednovanje istinitosti osigurateljevih izjava: izjava o činjeničnom stanju se smatra istinitom kad se razlika između izrečenog i točnog neće smatrati važnom od razborita osiguratelja, a izjava u odnosu na osiguranikovo očekivanje ili vjerovanje istinita je ako je dana u dobroj vjeri.

Očigledno je da MIA 1906 daje samo jednu mogućnost sankcioniranja nedozvoljenog ponašanja osiguranika u odnosu na obvezu izvješćivanja o značajnim činjenicama prije sklapanja ugovora. Bez obzira je li povrijeđa namjerna, bezobzirna, nemarna ili nedužna osiguratelj ima pravo poništiti ugovor *ab initio*. Prijevarno ponašanje osiguranika i samo je dovoljnim razlogom, a kod prešućivanja značajnih činjenica uz njihovu važnost utvrđuje se i kakav bi učinak imale na osiguratelja da su mu bile poznate. Za poništenje nije potrebna sudska intervencija, dovoljno je da osiguratelj izvijesti osiguranika, a u kasnijem možebitnom sudskom postupku osigurateljovo pravo na poništenje može biti potvrđeno ili poništenje proglašeno nevažećim. Pravo nedužne strane na poništenje ugovora proizlazi iz povrijeđe dužnosti druge strane u poštivanju načela dobre vjere, dužnosti koja postoji prije nego je došlo do zaključenja ugovora i zbog izvanugovornosti te obveze kod poništenja ugovora nema mjesta naknadi štete zbog povrijeđe ugovora.⁶

4. Izvješćivanje i moralni hazard

Potpuno izvješćivanje o važnim činjenicama prije zaključenja ugovora o osiguranju koje prešućivanja i krivog prikazivanja dužnosti su osiguranika i u odnosu na okolnosti koje mogu tvoriti moralni hazard. Osiguranik redovito dvoji što prikazati od tih okolnosti jer je najčešće riječ o osobnim stvarima. To je dodatni problem jer je obveza prijavljivanja često opterećena nejasnoćama, a pomorsko osiguranje je u naravi međunarodno te sudionici pravnog posla iz različitog poslovnog, pravnog i životnog okruženja često imaju različitu predodžbu o značaju pojedinih okolnosti i dužnosti prikazivanja. U poredbenom pravu općenito je usvojeno stajalište da povredom dužnosti prijavljivanja značajnih okolnosti odnosno netočnim prikazivanjem stvarnog stanja, osiguratelj biva doveden u zabludu u pogledu činjenica relevantnih za sklapanje ugovora. Ako se radi o okolnostima koje se u poslu osiguranja uobičajeno smatraju odlučnima za donošenje odluke o sklapanju ugovora, radi se o bitnoj zabludi. U tom slučaju osiguratelj donosi odluku na bitno pogrešnoj predodžbi o stvarnom činjeničnom stanju, pa na njegovoj strani postoji mana volje.⁷ Neprijeporna je potreba za simetrijom znanja stranaka o predmetu i uvjetima posla, a važne informacije o predmetu osiguranja u poslu

⁶ O ovim aspektima opširnije u presudama Doma Lordova u slučaju *Bell v Lever Bros* (1932) A.C.161 i Prizivnog suda u slučaju *Banque Keyser Ullman SA v Skandia (UK) Insurance Co Ltd*, (1990) 1 QB 665. Također, o poštivanju načela dobre vjere ovdje kolokvijalno govorimo kao o "dužnosti", točnije to je preduvjet važenju ugovora, odnosno nakon što je ugovor zaključen - *condition precedent* ostvarenju ugovora tj. naplati osigurnine, iako temelj doktrine najveće dobre vjere: članak 17. MIA 1906 ne odgovara na pitanje odnosi li se na situacije prije ili i poslije zaključenja ugovora. O dilemama: Malcolm A. Clarke: *The Law of Insurance Contracts*, London 2002., str. 902.

⁷ Pavić, D., o.c. str. 29

pomorskog osiguranja, kako je već naprijed istaknuto, ima ponajviše osiguranik. Kod prijavljivanja osiguranik može načelno znati da su značajne okolnosti one koje su bitne za odluku osiguratelja hoće li i pod kojim uvjetima zaključiti ugovor o osiguranju, ali on nije osigurateljni profesionalac koji će takve okolnosti s lakoćom identificirati čak i kad su navedene na obrascu osigurateljeve ponude ili u uvjetima osiguranja.⁸ Činjenice koje zna osiguranik, a mogu biti važne za posao osiguranja tu važnost imaju kroz subjektivni odnos osiguratelja. Određene činjenice postaju moralni hazard tek kad ih takvima prema okolnostima pojedinog posla osiguranja ocijeni sam osiguratelj. Iako je primamljivo generalizirati na način da se primjerice, svaka osuđivanost osiguranika ili znanje o njegovom mogućem sudjelovanju u nekoj financijskoj aferi protumači kao dodatni hazard, takav se automatizam ne čini opravednim. Djela osiguranika se razlikuju u materijalnoj i društvenoj vrijednosti, vremenskom, sadržajnom i uzročno-posljedičnom odnosu prema sadašnjem poslu osiguranja i u brojnim drugim značajkama.

Odnos pojedinog djela odnosno okolnosti koji su krivo prikazani ili prešućeni prije zaključenja ugovora o pomorskom osiguranju prema konkretnom poslu osiguranja odredit će testovi važnosti i utjecaja.

4.1. Test važnosti

Prema već navedenim odredbama članaka 18(2) i 20(2) MIA 1906 važne okolnosti i činjenice su sve one koje će utjecati na procjenu razborita osiguratelja u određivanju premije ili odluci hoće li preuzeti rizik osiguranja.

Što zapravo znači „utjecati na prosudbu razborita osiguratelja“? Koja je to razina utjecaja, ne na stvarnu osobu osiguratelja u određenom poslu nego na hipotetsku konstrukciju „razborita“ osiguratelja sa zamišljenim prosječnim znanjem, iskustvom i drugim osobinama? U slučaju *CTI v. Oceanus*⁹ u prvom je stupnju zaključeno da (prešućena) okolnost postaje materijalna u smislu odredbe članaka 18(2) i 20(2) MIA 1906 samo ako bi činjenica, da je bila prijavljena, ne samo utjecala na prosudbu razborita osiguratelja nego i dovela do drukčije odluke o zaključenju ugovora osiguranja ili o višoj premiji. Takva koncepcija *presudnog utjecaja* pobijena je u presudi Prizivnog suda, a pobijanje osnaženo i šire obrazloženo u drugom vodećem slučaju: *Pan Atlantic v. Pine*

⁸ Opširnije: M. Čurković, *Ugovor o osiguranju: obveza informiranja o značajnim okolnostima*, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 9, Zagreb, 2002., str. 129. i dr.

⁹ *Container Transport International Inc. v. Oceanus Mutual Underwriting Association (Bermuda) Ltd.* (1982) 2 Lloyd's Rep. 178; (1984) 1 Lloyd's Rep. 476.

10. Dom Lordova zaključuje kako utjecaj ne mora biti presudan, onaj koji određuje odluku (razborita) osiguratelja. Uobičajena je praksa da osiguratelji pozovu stručnjake s dugim iskustvom koji trebaju kazati kako bi oni kao "razborit, hipotetski osiguratelj" u skladu s ustaljenom praksom londonskog tržišta reagirali na činjenice prikazane ili prešućene u određenom slučaju¹¹. Važna činjenica i okolnost u dužnosti (istinitog) ocjenjivanja i prikazivanja obuhvaća sve ono što bi razboriti osiguratelj volio znati kad procjenjuje rizik i prosuđuje hoće li ga preuzeti, a ne samo okolnosti koje bi mogle povećati rizik. Odnosi se na svaku obavijest bilo da je riječ o okolnostima fizičkog hazarda, moralnog hazarda ili drukčijim vrstama informacija. Ovakav ekstenzivniji test svakako nije u suglasju s prije navedenim stavom Lorda Mansfielda koji osiguratelja smatra prevarenim kad je „stvarni rizik drukčiji od rizika koji je bio poznat odnosno prihvaćen u vrijeme ugovaranja“.

Nadalje, teško ga je prihvatiti i u svjetlu činjenice da današnji osiguratelji, za razliku od onih iz vremena Lorda Mansfielda, mogu, poput svih velikih korporacija, bez kakvih teškoća sustavno skupljati i raščlanjivati podatke, statističke, tržišne, javne pa i privatne iz brojnih elektroničkih i ostalih izvora. Osiguratelji imaju pristup podacima koje organizacije poput Lloyd'sa brižno skupljaju o radnim biografijama kapetana, o vlasnicima i brodovima.¹²

Pobijanje zahtjeva presudnog utjecaja za test važnosti nesumnjivo ide u prilog osigurateljima. Vještaka u postupku, kao "razborita osiguratelja" se ne pita o mogućoj razlici koju bi prešućena informacija imala na odluku osiguratelja i kakva bi njegova odluka bila, nego isključivo da ocijeni je li neka okolnost za njega važna u ocjenjivanju rizika da bi je on želio znati¹³. Istodobno s ovako rigidnim stavom o testu važnosti kao objektivnom, *House of Lords* su u *Pan Atlantic v. Pine Top* uveli dodatni, subjektivni test koji mora odgovoriti je li ono što je predstavilo povredu dužnosti najveće dobre vjere stranaka u objektivnom testu ujedno navelo i konkretnog a ne "razborita" osiguratelja na zaključenje ugovora.

¹⁰ *Pan Atlantic Insurance Co. Ltd. v. Pine Top Insurance Co. Ltd.* (1992) 1 Lloyd's Rep. 101; (1993) 1 Lloyd's Rep. 496; (1994) 2 Lloyd's Rep. 427; (1995) 1 A.C. 501.

¹¹ Ford, Michael.: *Marine Insurance Fraud in International Trade*, Whiterby & Co Ltd., London, 1993., str. 62

¹² Više: Heimer A. Carol: *idem*, st. 97.

¹³ Bennet: *ibid.*, 4.38 str. 114

4.2. Test utjecaja

Važnost kao objektivni kriterij u općem ugovornom pravu nije dovoljna da bi tvorila osnovu za pravo poništenja ugovora zbog krivo prikazanih činjenica nego je potrebno dokazati uzročno-posljedičnu vezu između krivo prikazanih bitnih okolnosti i pristanka (utjecaja, pobude) na zaključenje ugovora. MIA 1906 u člancima 20 (2) i 18 (2) govori o "utjecaju" (na razborita osiguratelja), a nedostatak poimanja utjecaja na stvarnog osiguratelja se iščitava zajedno s odredbama sekcije 91(2) koji zadržavaju primjenu *common law* pravila ako nisu izrijeком suprotna odredbi iz MIA 1906. Nema razlike u odnosu na utjecaj u slučajevima krivog prikazivanja ili prešućivanja (usprkos gradaciji naravi djelovanja i propuštanja) pa se pojam utjecaja na konkretnog osiguratelja posredno primjenjuje i u odnosu na odredbe iz članka 18 MIA 1906. Tako osiguratelj koji se redovito predstavlja oštećenim povrjedom dužnosti najveće dobre vjere prešućivanjem ili krivim iznošenjem činjenica od strane osiguranika prije zaključenja ugovora, ne može poništiti ugovor ako navedeno ponašanje nije pobudilo konkretnog osiguratelja na zaključenje ugovora, što će dokazati test utjecaja. U slučaju *Pan Atlantic v. Pine Top* utvrđeno je kako je takav test u pravu ugovornog osiguranja isti kao onaj u općem ugovornom pravu¹⁴, ali u općem ugovornom pravu nije bilo dovoljno sadržaja za precizno formuliranje testa.¹⁵

Koji je sadržaj "bića utjecaja" ili "bića odluke", treba li prešućena ili krivo prikazana okolnost biti izravni povod stupanju osiguratelja u ugovorni odnos na način kako je to u konkretnom ugovoru ili je dovoljno da su te okolnosti, uz druge, značajnije pridonijele odluci? Dok je, prema odluci u *Pan Atlanticu*, za objektivni test određeno kako utjecaj ne mora biti odlučan, u odnosu na subjektivno u presudama je prevladao stav o testu drukčije odluke. Dakle, na osiguratelju je teret dokaza kako je upravo prešućena ili krivo prikazana okolnost rezultirala njegovim ugovaranjem prema ugovorenim uvjetima, odnosno da nije bilo utjecaja navedenih okolnosti, da bi ili odbio ugovor ili ga zaključio uz druge uvjete.¹⁶

Pozitivan test važnosti nije dovoljan da bi se usvojila pravna presumpcija utjecaja kojom bi teret suprotna dokaza bio na osiguraniku.¹⁷ Prešućena ili krivo predstavljena okolnost koju razboriti osiguratelj drži važnom u procjeni rizika ne bi morala, da je znana,

¹⁴ Lord Mustill, . (1995) 1 AC 501, 568.

¹⁵ Bennet etx 117.

¹⁶ Tako u odluci Prizivnog suda u *Assicurazioni Generali SpA v. Arab Insurance Group (BSC)*, (2002) EWCA Civ 1642, (2003) Lloyd.s Rep IR 131; slično i u *Brotherton v. Aseguradora Colseguros SA (No2)*, (2003) EWCA Civ 705, (2003) Lloyd.s Rep IR 746, para 14

¹⁷ Drukčije: u *ST Paul Fire v McConnell Dowell*, (1996) All E.R. 96

tomatski rezultirati i drukčijom odlukom stvarnog osiguratelja. Očekivano je, ipak, da objektivniji dokazi u objektivnom testu imaju utjecaj na i subjektivni test.¹⁸

5. Okolnosti kao moralni hazard

Ako uzmemo neku od mogućih definicija moralnog hazarda, izloženi objektivni test i činjenicu da je važnost, a time i moralni hazard faktičko pitanje, nećemo biti bliže testu koji bi generalno mogao klasificirati sve činjenice koje su važne jer se odnose na moralni hazard odnosno koje tvore moralni hazard. Najčešće se kao takve okolnosti ili činjenice u svezi s moralnim integritetom osiguranika koje bi želio znati "razboriti" osiguratelj navode povijest osiguranikova osiguranja, njegova prijašnja osuđivanost kao i informacije ili optužbe za nepoštenje.

5.1. Povijest klijentova osiguranja

Povijest dosadašnjih osiguranja pomaže procjeni osobina osiguranika jer sadržava važne podatke o mogućim prijašnjim osiguranikovim povredama načela najveće dobre vjere, otkazima police pomorskog osiguranja ili naplaćenim štetama. Ocjenom važnosti neprijavljenih ili krivo predstavljenih) podataka iz prijašnjih osiguranja bave se i dva navedena vodeća slučaja: *Container Transport International Inc. v. Oceanus Mutual Underwriting Association (Bermuda) Ltd.* i *Pan Atlantic Insurance Co. v. Pine Top Insurance Co.*¹⁹ Nepoštenje ili prijevarno ponašanje osiguranika prema prijašnjim osigurateljima, zabilježene povrijede načela dobre vjere i otkazi police ili odbijanje prihvata osiguranja zbog takvih razloga redovito upućuju osiguratelja u procjeni okolnosti namjeravanog posla pomorskog osiguranja na mogućnost moralnog hazarda. Odbijanje prihvata osiguranja od strane prijašnjih osiguratelja iz drugih razloga ne predstavlja automatski važnu okolnost kao u ostalim vrstama osiguranja. U pomorskom osiguranju osiguranik uobičajeno pristupa raznim osigurateljima koji će sami za sebe procijeniti atraktivnost ponuđenog posla. Sudjelovanje više osiguratelja u osiguranju jednog broda na londonskom je osigurateljskom tržištu stoljetna tradicija. Time pojedini osiguratelj može sudjelovati u pokriću šireg pojedinačnog rizika i u osjetnom dijelu tržišta. Ni kašnjenje u plaćanju dospelog obroka premije ne predstavlja nepobitno važnu činjenicu u odnosu na moralni hazard. Ozbiljnija neurednost u prijašnjem plaćanju može predstavljati dobar indikator financijskih ili drugih problema osiguranika i kao važnu osobinu osiguranika je ne bi smio

¹⁸ Više: Bennett, *ibid.*, str 121- 124.

¹⁹ Pregled je dostupan na stranicama www.online.dmc.co.uk, studeni 2012. godine.

prešutjeti. To se ne odnosi na kašnjenja koja su uobičajena na tržištu jer su to okolnosti za koje se vjeruje kako ih osiguratelj zna, odnosno u svom poslu mora znati, pa ih prema odredbi članka 18(3) (b) MIA osiguranik, ako nije izravno upitan, nije dužan prijaviti osiguratelju. Odredba o poznatoj okolnosti ili predmnijevanom znanju osiguratelja ne umanjuje osiguranikovu izvornu obvezu točnog prikaza rizika osiguratelju u skladu s načelom najveće dobre vjere stranaka. Prema dosadašnjoj sudskoj praksi osiguranik se ne može pozvati na okolnost da je osiguratelj s dužnom pozornošću mogao i sam saznati prešućene podatke niti je osiguratelj dužan imati pristup javnim elektronskim i sličnim izvorima koji sadrže podatke o brodu, vlasniku i ostalim okolnostima važnim za procjenu rizika.²⁰

5.2. Osuđivanost osiguranika

Kaznena osuđivanost osiguranika odnosno njegovih važnijih zaposlenika zbog nepoštenja najčešće će značiti važnu okolnost ili činjenicu koju bi osiguranik trebao prijaviti osiguratelju prije zaključenja ugovora o osiguranju. To može predstavljati ozbiljnu indikaciju moralnog hazarda, opasnosti da osiguranik prijevarnim ili sličnim nepoštenim ponašanjem izazove gubitak. Međutim, da bi ispunio dužnost istinitog izvješćivanja i prikazivanja u skladu s obvezom poštivanja načela najveće dobre vjere stranaka osiguranik nije dužan prijaviti svaku osuđivanost. Prema Lloyd., J. u slučaju *CTI. v. Oceanus*, ako je osuda trivijalna, nepovezana s predmetom osiguranja, kazneno djelo počinjeno davno ili od manje važnog zaposlenika osiguranika, generalno neće biti važna.²¹ U svakom pojedinačnom slučaju utvrđuje se važnost i utjecaj (prešućenih odnosno krivo prikazanih) okolnosti na zaključenje ugovora o pomorskom osiguranju pa će osiguratelj biti dužan dokazati sudu da je manje značajna presuda za nepoštenje iz prošlosti osiguranika činjenica koju bi razboriti osiguratelj svakako želio znati i koja je imala utjecaj na njegovu prosudbu u konkretnom poslu osiguranja. Znatno ograničenje obvezi izvješćivanja o prijašnjim kaznama je i *Rehabilitation of Offenders Act 1974*. Protekom određenog razdoblja nakon isteka vremena kazne osuda se smatra „brisanom“ i osuđenik nije dužan iznositi podatke o osudi niti o djelu i okolnostima djela zbog kojeg je osuđen. To se odnosi na maksimalne zatvorske kazne do četiri godine, a najduže razdoblje rehabilitacije nakon kojeg se osuda „briše“ je sedam godina nakon isteka vremena osude za kazne zatvora duže od 30 mjeseci.²² Prema odredbi tog zakona (članak 4.2) kod upita u

²⁰ Opširnije: Bennett, *ibid.*, str. 138-139.

²¹ *Container Transport International Inc. v. Oceanus Mutual Underwriting Association (Bermuda) Lt.* (1982) 2 Lloyd's Rep. 199

²² Izmjene i dopune zakona iz 2013. godine.

svezi s osuđivanosti osiguranika odgovara se kao da se to pitanje ne odnosi na „brisane“ presude te osoba od koje se takva obavijest traži ne može snositi ikakvu odgovornost ili posljedice prešućivanja u odgovoru postojanja te kazne ili okolnosti djela za koje je kažnjena.

Sudske presude osiguranika u odnosu na moralni hazard različito su cijenjene u praksi. Kako je prijašnje nepošteno ponašanje osiguranika indikacija moralnog hazarda, za procjenu rizika u konkretnom slučaju osiguranja bitna je ta njegova osobina, a ne presuda koja može biti pogrešno osuđujuća (pa time ne predstavlja povećani rizik) ali i pogrešno oslobađajuća (jer se, primjerice, osiguranik umješno obranio za djelo koje je u stvarnosti učinio, a time kao počinitelj i kao spretan u izbjegavanju osude za svoje nepoštenje predstavlja povećani rizik u kontekstu moralnog hazarda).

Drukčiji stav je da su presude, osuđujuću ili oslobađajuću, a ne optužbe, definitivne i stoga činjenice koje osiguranik treba prijaviti. Prema presudi *Reynolds and Anderson v. Phoenix Assurance Co. Ltd*²³ optužbe bi trebalo prijaviti (kao optužbe) samo kad su neosnovane odnosno oslobađajuću presudu samo kad je pogrešna. Hijerarhija materijalnih okolnosti po kojima važnost izvršenja (ili neizvršenja) djela nadvladava važnost presude, presuda optužbu ili uhićenje osiguranika, nije u takvom kontekstu potvrđena u novijoj praksi. Dok je počinjenje kaznenog djela važna okolnost koju osiguranik mora prijaviti osiguratelju bez obzira na presumpciju nevinosti ili privilegij ne samooptuživanja, činjenica da je nevini osiguranik (ili njegov važniji član) u vrijeme zaključenja ugovora o osiguranju pod istragom zbog djela u svezi s moralnim hazardom, predstavlja važnu okolnost i u slučajevima kad istraga nije završila optužnicom, optužba je odbačena ili je okrivljeni oslobođen.²⁵

5.3. Tvrdnje o nepoštenju osiguranika

Prema presudi u predmetu *Brotherton*²⁶ osiguranik je pri zaključenju ugovora o osiguranju dužan prijaviti na osiguranika (odnosno njegove važnije zaposlenike) upravljene navode za nepoštenje koji su „ozbiljni“ a ne plod glasina. Međutim, nema objektivnog mjerila „ozbiljnosti“ tvrdnji ili kriterija koji precizno dijele „podatak“ od naklapanja. Iako su formalne optužnice vjerodostojnije od medijskih optužaba ili obavijesti izrečenih u poslovnoj komunikaciji, ozbiljnost, materijalnost u smislu testa

²³ (1978) 2 Lloyd's Rep 440

²⁴ *March Cabaret Club & Casino Ltd v. London Assurance* (1975) 1 Lloyd's Rep 169, 177

²⁵ Više: *Inversiones Manria SA v. Sphere Drake Insurance Co plc (The Dora)* (1989); *Strive Shipping Corp v. Hellenic Mutual War Risk Association (Bermuda) Ltd (The Grecia Express)* (2002) EWHC 203 (Comm).

²⁶ *Brotherton v. Aseguradora Cosegueros* (2003) 2 C.L.C. 629, 654-655.

važnosti, možebitni utjecaj na „razborita“ osiguratelja, moguće je ustanoviti jedino ukupnom procjenom pojedinog slučaja, vjerodostojnosti izvora informacije, odnosa prema poslu osiguranja i drugih okolnosti. Prema istom slučaju medijske optužbe za navodne nepoštene financijske poslove predsjednika osiguranika indikacija su moralnog hazarda i potencijalno materijalne neovisno o istinitosti navoda, a materijalnost, dakle važnost kao kriterij obveznog prijavljivanja okolnosti mora biti procijenjena jedino u vrijeme zaključenja ugovora o osiguranju. *Ratio* takvog stava je u činjenici da osiguratelj donosi odluku o poslu osiguranja na osnovi znanih okolnosti koje mogu utjecati na odnosno predstavljati moralni hazard, a to je u trenutku zaključenja ugovora činjenica da postoje optužbe ili navodi o nepoštenju osiguranika, a ne na osnovi mogućih kasnijih saznanja da su objede ili optužbe na račun osiguranika istinite ili lažne. Prešućivanjem osiguranik je uskratio osiguratelju mogućnost da sam procijeni možebitnu istinitost navoda te da zatraži dodatna objašnjenja ili dokaze prije donošenja odluke o prihvatu rizika ili visine premije. Postojanje optužnice za kazneno djelo osiguranika u vrijeme sklapanja ugovora o osiguranju zadovoljava test važnosti i onda kad osiguranik zna da je nevin i kad se za navode poslije utvrdi da su bili neosnovani.²⁷ Takav stav potvrđuje sudac Colman u *The Grecia Express*²⁸, ali istodobno tvrdi kako osiguratelj ne bi imao pravo inzistirati u sudskom postupku na poništenju police nakon što je utvrđena neosnovanost optužaba jer da bi time povrijedio svoju dužnost ponašanja u dobroj vjeri. Prizivni sud u slučaju *Brotherton*²⁹ potvrđuje stav u odnosu na važnost, ali pobija navedeni stav suca o nepravdi ponašanja osiguratelja i drži nevažnim utvrđivanje istinitosti ili neistinitosti optužaba u sudskom postupku kad su optužbe same po sebi materijalne i stoga ih je osiguranik trebao prijaviti osiguratelju. Prema dosad zabilježenom u sudskoj praksi moguća su najmanje četiri scenarija: (neprijavljene) optužbe koje su pokazane neistinitima prije zaključenja ugovora o osiguranju, slučaj kad su pobijene nakon zaključenja ugovora, ali prije poništenja ugovora od strane osiguratelja, zatim kad je neistinitost utvrđena nakon poništenja, ali prije sudskog postupka i zaključno: kad optužbe za nepoštenje u vrijeme zaključenja ugovora ostaju nerazjašnjene i nakon sudskog rješenja osigurateljskog prijepora.³⁰ Na zajedničko pitanje je li osiguratelj ovlašten na neizvršenje obveza preuzetih u ugovoru o osiguranju zbog toga što mu pri

²⁷ *The Dora* (1989) 1 Lloyd's Rep 69.

²⁸ Kao u 25 (719) R.

²⁹ *Brotherton v. Aseguradora Colseguros SA* (2003) 1 Lloyd's Rep IR 746.

³⁰ Opširnije: Davey, James: „Materiality, non-disclosure and false allegations: following *The North Star*?“, Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly, (2006) str. 517- 538.

zaključenju ugovora nisu prijavljene optužbe za moguće nepoštenje osiguranika ponovno govora presuda u vodećem slučaju *The North Star*.³¹

Osiguranik je u vrijeme zaključenja ugovora prešutio činjenicu da su u tijeku, pred ostalog, četiri kaznena postupka protiv vlasnika zbog navodnih prijevarnih postupaka. Nakon zaključenja ugovora o osiguranju brod *The North Star* oštećen je postavljenom eksplozivnom napravom, a osiguratelj je poništio ugovor zbog osiguranikova prešućivanja važnih okolnosti koje upućuju na moralni hazard. Usprkos činjenici da su u međuvremenu optužbe odbačene, odnosno osiguranik oslobođen optužbe sud je u osigurateljskom prijeporu presudio u korist osiguratelja u skladu s presudom u predmetu *Brotherton*. U postupku pred prizivnom sudom u kojem je potvrđena presuda prvog stupnja sudac Waller ističe da je „zakon u ovom dijelu sposoban proizvesti ozbiljnu nepravdu“. Prema njegovu mišljenju, ako svaka lažna optužba za nepoštenje mora biti prijavljena u svakoj vrsti osiguranja, neki osiguranici mogu teško naći ikakvo pokriće ili biti izloženi neopravdano povišenim premijama. Također ne vidi kao praktično rješenje mogućnost predodjenja oslobađajućih dokaza kod zaključenja ugovora o osiguranju, jer ukoliko ne dokazuju bez sumnje da su optužbe lažne, u kojem slučaju nisu materijalne, drži da osiguratelji nisu spremni trošiti vrijeme na proučavanje navoda. Stoga će najvjerojatnije ocijeniti „gdje ima dima, ima i vatre“ te odbiti klijenta ili, u najmanju ruku, odrediti policu imajući u vidu optužbe.³² Nadalje ističe kako je kod obveze izvješćivanja u odnosu na moralni hazard teško zamisliti kako će osiguratelj kao vještak u postupku ikad izjaviti da razboriti osiguratelj neće pri procijeni rizika ili uvjeta osiguranja uzeti u obzir recentne optužbe o ozbiljnom nepoštenju iako njihovu istinitost tek treba utvrditi čak i onda kad su sasvim nepovezane s osiguranjem ili rizikom kojeg se osigurava. Podjednako je teško zamisliti suca koji neće prihvatiti takvo mišljenje.³³

6. Prijedlog izmjena u engleskom pravu

U slučaju *The North Star* postavljena su i konkretna pitanja: Treba li moralni hazard zakonom ograničiti samo na činjenice koje upućuju na rizik osiguranikova poništenja predmeta osiguranja? Razmotriti mogućnost da obveza prijavljivanja bude vezana uz ono što bi razboriti osiguranik smatrao važnim? Preispitati opravdanost apsolutnog prava osiguratelja na poništenje ugovora? Kako spriječiti nepravdu koja

³¹ *North Star Shipping Ltd. v. Sphere Drake Insurance Plc.* (2005) Lloyd's Rep. I.R. 404; (2006) Lloyd's Rep. I. R. 519.

³² (2006) EWCA Civ 378, 17, transkript presude Case No: A3/2005/1022, 7. travnja 2006.

³³ *Ibid*, 19,

proizlazi iz obveze osiguranika prijaviti lažne optužbe za ozbiljno nepoštenje, a istodobno zaštititi osiguratelja u određenju rizika?³⁴

U praksi je dokazano da obveza izvješćivanja u odnosu na okolnosti koje mogu tvoriti moralni hazard nepravedno opterećuje samo osiguranika jer i prešućena okolnost onepoštenju osiguratelja može tek rezultirati poništenjem ugovora što opet nije u korist osiguraniku. Da bi se pomirila dva aspekta: važnost točnog izvješćivanja koja je u srži prava osiguratelja na pravilno određenja rizika u pomorskom osiguranju i spriječila nepravda prema osiguraniku prouzročena poništenjem ugovora zbog okolnosti koje uopće nisu imale ozbiljniji utjecaj na uvjete ugovaranja, *The Law Commission of England and Wales* pripremila je u suradnji s *The Scottish Law Commission* prijedlog izmjena koje bi trebale stupiti na snagu u bližoj budućnosti.³⁵

U pripremnim savjetovanjima utvrđena su dva osnovna problema u svezi s osiguranikovom obvezom izvješćivanja: obveza je nejasna, a posljedice nepostupanja pretjerano teške za osiguranika.³⁶ Povjerenstva su u posljednjim savjetovanjima napustila kao neizvjestan test „razborita osiguranika“ kakav su predlagali u 2007. godini, zadržali su poništenje ugovora uz odbitak isplate osigurnine ili povrata premije kao posljedicu nepoštenog ponašanja osiguranika, koje podrazumijeva prijevaru ali i moguće namjerno ili bezobzirno ponašanje. Za ponašanje koje se ne može podvesti pod „nepoštenje“ (nakon što se sadržaj pojma u izmjenama jasno definira), zasad predlažu posljedice proporcionalne odklonu od pozicije koju bi osiguratelj imao da mu je pri zaključenju ugovora bila dostupna puna i pravodobna informacija: za situaciju kad bi osiguratelj odbio prihvati rizika polica se poništava, zahtjev osiguranika odbija, a premija vraća; kad bi prihvatio rizik pod drukčijim uvjetima ugovor se smatra kao da su izmjene bile uključene, a kad bi (točno obaviješteni) osiguratelj zahtijevao veću premiju osigurnina će biti proporcionalno reducirana.³⁷

7. Završna razmatranja

Obveza točnog izvješćivanja o okolnostima bitnima za posao osiguranja i ozbiljnost posljedica ne pridržavanja te obveze čine moralni hazard posebice važnim u ugovaranju pomorskog osiguranja. Osobine osiguranika u izravnoj su svezi s vjerojatnošću nastanka

³⁴ *Ibid*, 20,

³⁵ The Law Commission and Scottish Law Commission: *Insurance Contract Law: The Business Insured's Duty of Disclosure and The Law of Warranties*, Third Consultation Paper in the Joint Insurance Law Project, LCCP 204/SLCDP 155 (Summary), June 2012. Završno izvješće se očekuje u 2014. godini, a nove zakonske odredbe u 2015. godini.

³⁶ *Ibid* S.17.

³⁷ *Ibid*. S62 – S.67.

i mogućnošću podnošenja nelegitimnog odštetnog zahtjeva. Međutim, sama obveza tog izvješćivanja i neprešućivanja okolnosti u odnosu na moralni hazard nije značajno određena sadržaja i pitanje je konkretnog posla osiguranja. U hrvatskom osiguranju obveza se odnosi na sve okolnosti značajne za ocjenu rizika, koje su budućem osiguraniku poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate, a ne odnosi se na općepoznate okolnosti za koje osiguratelj zna ili se opravdano predmnijeva da zna. U francuskom osiguranju prema zakonodavstvu dužnost je osiguratelja izravno pitati osiguranika, u Australiji, New Yorku ili u Irskoj zahtjeva se od osiguranika volontiranje informacije, ali manje od toga nego u Velikoj Britaniji gdje su posljedice povrjede ove dužnosti najrigoroznije. Sve to svodi na poništenje ugovora o pomorskom osiguranju *ab initio*.

Najavljena reforma bi trebala umjesto viktorijanske krutosti MIA 1906, te „majke pomorskih osiguranja“, ponuditi zakonski okvir koji bi zaštitio potencijalnog osiguranika koji nije posebno dobro upoznat s poslovima osiguranja i zadovoljiti njegovu očekivanja osiguratelja i osiguranika prema standardima koji su prihvaćeni u osiguranju pomorskog osiguranja.

To bi moglo tek uzgredno olakšati problem kojeg predstavljaju nedefinirana narav i uporaba „moralnog hazarda“. Stotinu godina nakon donošenja MIA 1906 osiguratelj do informacija dolazi nevjerojatnom lakoćom: uporabom elektronskih baza podataka o brodu, posadi i vlasnicima. Predmnijeva li se da su osiguratelju koji je plaćen na usluge takva elektronskog servisa podaci poznati ili da bi „razboritom“ osiguratelju trebali biti poznati?³⁸ Ako američki policajac nakon što u svoj *smartphone* ima adresu zgrade ima na raspolaganju podatke o svakom stanaru i mogućim alicama, osudama, policijskim prijavama ili prometnim prekršajima, imena i fotografije svih vlasnika oružja u zgradi, podatke o stanu u kojem je bilo prijavljenih slučajeva obiteljskog nasilja, o stanarima koji su na uvjetnom otpustu, ali i neposredan pristup u sve nadzorne kamere upravljene na zgradu³⁹, onda se u osigurateljevo navodno pitanje ikojeg podatka koji je o brodu ili osiguraniku elektronski dostupan danas teško može povjerovati. Pogotovo stoga što se u sličnoj situaciji, ako direktor osiguranika prikom zapošljavanja prikuplja podatke o, primjerice, osuđivanosti zaposlenika, informacijom koja mu nije mogla biti nepoznata i stoga bi je bio dužan prijaviti pri zaključenju ugovora o osiguranju.

Brzina tehnoloških dostignuća nagovještava i opasnost pretjeranog klasificiranja informacija i možebitnu upitnost zakonitosti (i moralnosti) uporabe javno dostupnih podataka koji se odnose na moralni hazard. Nepostojanje čvrstih zakonskih okvira u

ennett, H., *supra*, note 1, 497.

uderman, W., 2013., *Smartphone give police in New York an information edge*, International Herald Tribune, 13. rujna 2013., str. 12.

odnosu na pojedine optužbe koje ukazuju na moralni hazard, a ne proizlaze iz konkretnih optužnica državnih tijela mogu pridonijeti i povredama Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja u članku 8. jamči svakome pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, (doma i dopisivanja). Nije prijeporno da će najavljene promjene biti onolike koliko je dostatno za osiguranje međunarodne konkurentnosti engleskog prava osiguranja. Te promjene će imati pozitivan utjecaj na budućnost razumnog procjenjivanja moralnog hazarda jer će ublažiti posebice drastične posljedice ovog kompleksnog pitanja.

8. Sažetak

Moralni hazard kao rezultat procjene odlika osiguranika koje upućuju na veću vjerojatnost nastanka štete i veću mogućnost podnošenje nelegitimnog odštetnog zahtjeva ima u dominantnom, engleskom pomorskom osiguranju posebno mjesto zbog komplicirane obveze predugovornog izvješćivanja osiguranika o okolnostima koje mogu zanimati osiguratelja i poništenja ugovora *ab initio* kao jedine moguće sankcije zbog povrijede te obveze. Sasvim je izvjesno da će dužnost izvješćivanja zadana stoljetnim odredbama Marine Insurance Acta 1906 biti jasnije određena najavljenim izmjenama, a da će posljedice biti odgovarajuće stupnju povrijede. To će stvoriti pravni okvir koji bi trebao zadovoljiti očekivanja osiguratelja i osiguranika prema standardima koji su prihvaćeni u industriji pomorskog osiguranja te osigurati međunarodnu konkurentnost engleskog prava osiguranja. Uvrštavanjem u englesko pomorsko osiguranje rješenja kakva su na drugim tržištima pomorskog osiguranja bit će otklonjene drakonske posljedice kakve može prouzročiti nesigurnost u određenju moralnog hazarda i dužnosti izvješćivanja o karakteru vlasnika, rukovoditelja, zaposlenika, agenata i drugih koji imaju veze s predmetom osiguranja. Međutim, dobrodošlim promjenama neće se jednoznačno riješiti kompleksno pitanje sadržaja moralnog hazarda i dopuštenog obujma njegove primjene u osiguranju. Promjene u tehnologiji prikupljanja podataka i u općem i političkom poimanju dopustivosti doimaju se osjetno bržima od zakonskih rješenja koja trebaju pratiti njihovu uporabu.

9. Abstract

The moral hazard associated with the assured insofar as it indicates a greater probability of damage and a greater probability of illegitimate claims has a special place in English marine insurance law. This is due to the complicated obligations relating to pre-contract disclosure by the assured of circumstances that may be of concern to the insurer and may, if breached, lead to the rescission of insurance contract. The duty of disclosure

Under the Marine Insurance Act 1906 will likely become clearer through expected amendments. This should create a legal framework that will meet the expectations of the insurer and the assured in relation to standards accepted within the marine insurance industry and thus confirm the international „competitiveness“ of English insurance law. The convergence of English insurance law with legal solutions in other marine insurance markets is likely to prevent the draconian outcomes that are the result of uncertainty in determining the extent of moral hazard in particular the obligation to disclose information about owners, employees, agents and others who are linked to the object of the insurance policy. However, notwithstanding that the proposed amendments are welcome, the difficulties with determining the content of moral hazard and its application in the insurance context will not be resolved. Technological solutions that make the collection of data easier coupled with greater awareness within the political and wider public spheres as acceptable applications of moral hazard rules may, compared to legal solutions, prove to be more efficient in effecting change.

Literatura:

- Armstrong, J., *Law of Marine Insurance and Average*, 17th ed., Sweet&Maxwell, London, 2008.
- Benjamin, H., *The Law of Marine Insurance*, 2nd ed., Oxford University Press Inc., New York, 2006.
- Clarke, M.A., *The Law of Insurance Contracts*, 5th ed., Informa Law, London, 2006.
- Čurković, M., Ugovor o osiguranju: obveza informiranja o značajnim okolnostima, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 9, Zagreb, 2002.
- Hayes, James: Materiality, non-disclosure and false allegations: following The North Star?, Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly, 2006.
- Lord, Michael., *Marine Insurance Fraud in International Trade*, Whiterby & Co Ltd., London 1993.
- Meier, A. Carol, *Reactive Risk and Rational Action – Managing Moral Hazard in Insurance Contract*, University of California Press, 1985.
- Štanić, D., Primjena načela dobre vjere u osiguranju, Hrvatska pravna revija, 4/2003.
- Štanić, D., *Pomorsko imovinsko pravo*, Književni krug Split, 2006.
- Štanić, D., *Ugovorno pravo osiguranja*, Tectus, Zagreb, 2009.
- Rose, F.D., *Marine Insurance Law and Practice*, LLP, London, 2004.
- Ruderman, W., Smartphone give police in New York an information edge, International Herald Tribune, 13. travnja 2013.

Internetski izvor:

The Law Commission and Scottish Law Commission: Insurance Contract Law: The Business Insured's Duty of Disclosure and The Law of Warranties, Third Consultation Paper, LCCP 204/SLCDP 155 (Summary), 2012.

http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp182_ICL (12. rujna 2013.)

Sudska praksa:

- Agapitos v. Agnew (The Aegeon)* (2002) EWHC 247, (2003) QB 556
- Assicurazioni Generali SpA v. Arab Insurance Group (BSC)*, (2002), EWCA Civ 1642, (2003) Lloyd's Rep IR 131
- Banque Keyser Ullman SA v. Skandia(UK) Insurance Co.Ltd.* (1990) 1Q.B. 665, (1991) A.C. 249
- Bell v. Lever Bros.* (1932) A.C. 161
- Brotherton v. Aseguradora Colseguros SA(No 2)*, (2003) EWHC Civ 705, (2003) Lloyd's Rep I.R. 746
- Carter v. Boehm* (1766) 3 Burr 1905
- Container Transport International Inc. v. Oceanus Mutual Underwriting Association (Bermuda) Ltd.* (1982) 2 Lloyd's Rep 178; (1984) 1 Lloyd's Rep 476
- Inversiones Manria SA v. Sphere Drake Insurance Co plc (The Dora)* (1989) 1 Lloyd's Rep 69
- Manifest Shipping Co.Ltd. v. Uni-Polaris Insurance Co.Ltd.(The Star Sea)* (2001) UKHL1, (2003) 1 A.C. 469; (1997) 1 Lloyd's Rep 360; (1995) 1 Lloyd's Rep 651
- March Cabaret Club & Casino Ltd v London Assurance* (1975) 1 Lloyd's Rep 169
- North Star Shipping Ltd v Sphere Drake Insurance Plc* (2005) Lloyd's Rep I.R. 404; (2006) Lloyd's Rep I.R. 519. EWCA Civ 378
- Pan Atlantic Insurance Co Ltd v Pine Top Insurance Co Ltd* (1992), 1 Lloyd' Rep 101; (1993) 1 Lloyd's Rep 496; (1994) 2 Lloyd's Rep 427; (1995) 1 A.C. 501
- Reynolds and Anderson v Phoenix Assurance Co. Ltd.* (1978) 2 Lloyd's Rep 440
- ST Paul Fire & Marine Insurance Co (UK) Ltd v McConnell Dowell*, (1996) 2 Lloyd's Rep 116
- Strive Shipping Corporation v Hellenic Mutual War Risks Association (Bermuda) Ltd (The Grecia Express)* (2002) EWHC 203 (comm) , (2002) Lloyd's Rep IR 669